

Reageren? Brieven: maximaal 200 woorden. Artikelen: maximaal 700 woorden. Mail uw reactie met naam, adres en telefoonnummer naar opinie@nd.nl of ND, postbus 111, 3770 AC Barneveld. Meer informatie: nd.nl/contact

SIMON POLINDER MA • verbonden aan het Centrum voor Religie, Conflict en het Publieke Domein. Hij is daarnaast promovendus religie en internationale betrekkingen (theorie) aan de faculteit Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap en docent internationale betrekkingen aan de Rijksuniversiteit Groningen nd.nl/opinie BEELD NOVUM / BART MAAT

POLITIEK KRIJGT HAAST RELIGIEUZE ROL

... Het feit dat religie zich op verschillende manieren manifesteert, blijkt bijvoorbeeld uit de manier waarop religie een rol speelt in de politiek. 'Den Haag' moet verlossing bieden, die in het alledaagse leven niet meer voorhanden is.

Ten eerste is religie substantieel aanwezig door regelrechte inhoudelijke of institutionele invloed of zeggenschap van religie. Zo kent Nederland politieke partijen die zich beroepen op religieuze bronnen of uitgangspunten voor hun politieke visie en beleid. Ten tweede is religie aanwezig door de cultuur. In ons parlementaire systeem in Nederland hebben we partijen die zich formeel distantiëren van religieuze instituties en religieuze inhoud, maar die er ondertussen gewag van maken dat religie de cultuur diepgaand heeft gestempeld en het politieke discours hierin is ingebed. Ten derde is religie functioneel aanwezig. Dat is te zien bij partijen die met heilige ijver en religieuze gedrevenheid politiek bedrijven en daarbij vormelijk en functioneel door eenzelfde soort geestdrift lijken te zijn bevangen zoals we die tegenkomen in religieuze bewegingen.

SGP
Als de SGP terughoudendheid bij het bouwen van moskeeën in haar verkiezingsprogramma opneemt als voortvloeisel van artikel 36 uit de Nederlandse Geloofsbelijdenis dan is dat directe inhoudelijke invloed van religie. De Nederlandse Geloofsbelijdenis is namelijk een belijdenisgeschrift van vele protestantse kerken in Nederland. Wanneer de PVV ter bescherming en op basis van de joods-christelijke cultuur islamitische invloeden wil weren, dan is dat invloed van religie op de politiek

Als D66 of GroenLinks met religieus aandoende ijver plannen presenteren, dan speelt religie een rol, namelijk in functionele zin. Dat soort 'religie' wordt als iets positiefs gezien, in tegenstelling tot bijvoorbeeld religieuze uitingen van de SGP. Op de foto Kamerleden van D66 en GroenLinks bij de behandeling van de wijziging van de Winkeltijdenwet.

via de cultuur. Als D66 of GroenLinks met religieus aandoende ijver de gelijkheid van alle mensen tot uitdrukking wil brengen door bij wet af te dwingen dat alle trouwambtenaren overal en altijd een homohuwelijk moeten willen afsluiten, dan speelt religie een rol in functionele zin. Overigens is in dat laatste geval ook religieuze invloed aanwezig via de cultuur, omdat de gedachte dat alle mensen gelijk zijn voor een belangrijk deel voortkomt uit de joods-christelijke cultuur.

In Nederland wordt substantiële of institutionele invloed meestal met wantrouwen en afkeuring tegemoet getreden. Dat is minder het geval met invloed van religie via de cultuur, hoewel cultuurrelativisme of universalisme mensen er vaak van weerhoudt hier al te sterk in mee te gaan.

iets positiefs
De derde variant kan hooguit rekenen op kritiek van nuchtere Nederlanders, maar wordt over het algemeen juist als

iets positiefs gezien. Religieuze gedrevenheid en radicaliteit lijken zelfs steeds meer aantrekkingskracht te krijgen. Dat kan te maken hebben met het verschijnsel dat secularisering van het alledaagse of publieke leven kan leiden tot sacralisering van de politiek. Als in de alledaagse werkelijkheid geen verlossingsperspectief aanwezig is, terwijl de politiek die wel lijkt te bieden, dan oefent dat enorme aantrekkingskracht uit. Mijn verwachting is dan ook dat verdergaande secularisering van het

private en publieke leven, leidt tot sacralisering van het politieke. Ik maak mij zowel vanuit religieus als politiek oogpunt zorgen over een situatie waarin het private en publieke leven seculariseert en het politieke sacraliseert. Vanuit politiek oogpunt, omdat sacralisering van de politiek, de politiek mogelijk te veel gewicht en aanzien geeft en zij die niet waar kan maken. Dat zal leiden tot teleurstelling en mogelijk nog hogere verwachtingen van verlossing door de politiek. Deze cirkel zal uiteindelijk alleen doorbroken kunnen worden door implosie van het politieke systeem.

van buiten de politiek
Dat laatste zou kunnen leiden tot een situatie van chaos en dat is onwenselijk. De enige uitweg kan dan worden geboden door een alternatief perspectief dat niet door de politiek wordt aangedragen, maar van buiten de politiek komt. Vanuit het oogpunt van religie is secularisering van het alledaagse leven in combinatie met sacralisering van de politiek onwenselijk, omdat het leidt tot een beperking van religie. Immers, politiek gaat over aardse, tijdelijke zaken terwijl religie zichzelf doelen stelt die hemels en tijdsloos zijn. Ik laat even in het midden of dit alle religie(s) recht doet. Het gaat mij er vooral om duidelijk te maken dat de politiek nooit kan leveren wat religie biedt.

Wat kan aan deze situatie het hoofd bieden? Een politiek van gematigdheid, bescheidenheid, nuchterheid met oog voor haar beperktheid. Daarnaast, zelfkritische en transcendente religie. Met andere woorden, religie waarbij zelfkritiek hoog in het vaandel staat en die zich niet op laat sluiten in binnenwereldlijke doelen. <

DS. JAAP OOSTERHUIS • predikant Winsum nd.nl/opinie

RISICO VAN WERKEN IN DE KERK

... De oproep van ds. Oosterhuis aan predikanten om niet ten koste van alles vast te houden aan pensioenrechten heeft nogal wat losgemaakt. In dit artikel reageert hij ter afsluiting van de discussie op alle reacties.

Voor een deel begrijp ik de reacties. De uitdrukking dat we er op onze oude dag warmpjes bij willen zitten, zet predikanten weg als mensen die uit zijn op een luxe levensstijl en was niet op z'n plaats. Maar dat is dan ook het enige dat ik terugneem. De meeste reacties die ik kreeg, kwamen helaas niet verder dat wat ik zelf ook al had geschreven, namelijk dat een predikant net als ieder ander recht heeft op een pensioen na een werkend leven. Daar gaat de discussie niet over. Waar de discussie wel over gaat, is de vraag wat prioriteit heeft als de kerken te maken krijgen met (dreigende) financiële tekorten. In de voorstellen die er nu liggen, wordt van de kerken gevraagd om in relatief korte tijd een bedrag van tientallen miljoenen euro's te storten in de emeritaatskas om toekomstige uitbetaling van pensioenen te kunnen garanderen. Ieder mens kan bedenken dat – zeker in het licht van een financiële crisis – dit ten koste zal gaan van andere uitgaven. Ervan uit-

gaan dat de kerken deze extra lasten er maar gewoon bij moeten nemen, zonder in andere uitgaven te snijden, is naïef. Nu al is de financiële situatie van veel kerken door een teruglopend ledental en afnemende betrokkenheid niet al te best. Minder leden en afnemende betrokkenheid betekent eenvoudigweg dat er minder geld binnenkomt, want het geld dat jaarlijks in de kerken nodig is, wordt op vrijwillige basis opgebracht door hen die het kunnen en willen. Vooral van die afnemende betrokkenheid kun je van alles vinden, maar het is een gegeven dat je mensen in de kerk niet kunt dwingen om meer te offeren.

Er is dus alle reden om te vrezen dat de voorgestelde verhoging van de quota ten koste gaat van evangelisatie, jeugdwerk, beroepingswerk, inzetten van kerkelijk werkers etcetera. Ik vraag me af hoe bijvoorbeeld zendingsdeputaten naar deze discussie kijken. Met het oog op de continuïteit van zendingsprojecten zijn we toch ook geen tientallen miljoenen aan het reserveren?

praktiseer wat je preekt
De onzekerheid over de betaalbaarheid van toekomstige pensioenen hoort bij het risico van werk in de kerk. Dat betekent overigens niet dat in de kerken

niet goed voor predikanten wordt gezorgd. Ook die beeldvorming wil ik graag corrigeren. Ik weet dat er andere tijden zijn geweest, maar wanneer gemeenten zich op dit moment houden aan de richtlijnen van het Steunpunt Kerkelijke Beheerszaken, heeft een predikant een bovenmodaal inkomen en kan hij daarnaast gebruik maken van een zeer voordelige 'vrijwononconstructie'. Er zijn dus mogelijkheden om tijdens het werkende leven al iets te reserveren voor de oude dag. Toegegeven, hard werken en ondertussen maar afwachten hoeveel pensioenen de kerken in de toekomst nog kunnen uitbetalen, betekent leven met onzekerheid. Maar van predikanten die hun leven lang hun gemeenten hebben voorgehouden eerst het Koninkrijk te zoeken en zorgen over levensonderhoud te relativiseren, mag worden verwacht dat ze die onzekerheid kunnen hanteren. Nu ten koste van andere uitgaven miljoenen euro's vastleggen om genoemde onzekerheid bij predikanten weg te nemen is niet de stijl van het Koninkrijk. Een Engelssprekende collega zei eens tegen mij: 'Preachers should practice what they preach' ('predikers moeten in praktijk brengen wat ze verkondigen'). Daar houd ik het graag bij. <

BIJBEL ZEGT GENOEG OVER ENGELN DIE GEVALLEN ZIJN

... De Bijbel keert zich tegen de stelling van dr. Bert Van Veluw dat de duivel een rol vervult die door God geschapen is.

Van Veluw stelt in een interview over zijn boek *De satan, een noodzakelijk kwaad* (ND 26 oktober) dat de mens in een oorspronkelijk volmaakte omgeving en in volmaakte staat volgens de zogenaamde 'vrije wil-doctrine' een verleider nodig had om een vrije keuze te kunnen maken tussen goed en kwaad. In zijn optiek vervult de duivel deze door God geschapen rol. In die redenering is het voor hem zo goed als noodzakelijk om bij zijn Bijbeluitleg de engelenval weg te redeneren. Hij gebruikt het argument dat daarvoor te weinig gegevens in de Schrift beschikbaar zouden zijn. Het criterium wordt daarbij dus blijkbaar: 'veel of weinig'. Wie kunnen we daarom beter het 'Woord' gunnen dan onze Heer Jezus Christus zelf? Openbaring 1:1a: 'Openbaring van Jezus Christus, welke God Hem gegeven heeft om zijn dienstknechten te tonen hetgeen weldra moet geschieden...' Een openbaring of onthulling houdt per definitie in dat er dingen worden ont-

sloten die daarvoor nog verborgen waren; daarom is de hoeveelheid schriftgegevens niet van doorslaggevende betekenis. Openbaring 12:7 tot en met 9: 'En er kwam oorlog in de hemel; Michaël en zijn engelen hadden oorlog te voeren tegen de draak; ook de draak en zijn engelen voerden oorlog, maar hij kon geen standhouden, en hun plaats werd in de hemel niet meer gevonden. En de grote draak werd op de aarde geworpen, de oude slang, die genaamd wordt de duivel en de satan, die de gehele wereld verleidt; hij werd op de aarde geworpen en zijn engelen met hem.'

door Christus zelf
In de eerste plaats wordt hier door Christus zelf getuigd van een engelenval onder aanvoering van de draak en in de tweede plaats wordt deze draak volledig vereenzelvigd met de oude slang, de duivel en de satan; de bevestiging volgt nog eens in Openbaring 20:2. Dit is op zichzelf al meer dan genoeg om te ontkennen dat de duivel 'Gods duivel' zou zijn. Kennelijk omvat Gods toekennen van een vrije wil aan engelen en mensen op zichzelf al de intrinsieke mogelijkheid om voor jezelf en tegen God te kiezen. <